

HETILAP.

Gazdászati, müipari és kereskedelmi folyóirat.

Megjelenik hetenkint egyszer
Szombaton másfél iven.

Ára három óra helyt 2 f. —
Postáni szétküldéssel 2 f. 20.

Jelentések ára soronkint 3 p. kr.

Tartalom: Az erdélyi arany- és ezüst-bányászat története. Az arabok elvei a lovaglás és lóvali bánás körül. Vizenyös szántóföld megjavítása angolosan. Hírfüzér. Elegytár. Gazdasági levelek. Piaczi ár.

Az erdélyi arany- és ezüst-bányászat történetéhez.

Erdélyben az arany és ezüst, mint mindenütt együtt jönnek elő, csak hogy itt az arany oly nagy mennyiségben, hogy az ezüstnek $\frac{2}{3}$ -dát teszi; vagy is Erdély aranytermelése évenként mintegy 20, ezüst termelése 30 mázsa körül jár jelenleg. Következéleg hazánk több aranyat ad a világnak, mint egész Europa.

Ezért volt s lesz Erdély szüntelen a vetély aranyalmája. Ezért vonult rajta át anynyi elvándorolt nép, mig nem a magyar felette álladalmat alapithata.

Herodot, a legrégebbi történész, ki hazánk földéről emlékezik, már említi aranyunkat. *)

Hogy a dákok, a legelső történetileg ismert itteni nép, bányászta-e vagy se, adataink róla nincsenek. De hogy pénzt veretének, az arany s ezüst pénznek ismerői valának, kétséget nem szenved. S hogy itt Trajanus teméntelen kincset talált, arra felirataink vannak.

Az utánok következett romai uralom kezdi meg bányászatunk nyílt történetét. Verespatak, Vulkoj s több bányáinknál ott látszanak a romai bányászat nyilvános nyomai. Mindenfelé, s még Járában is egész korunkig találjuk a romai bányászok kalapácsait, vízvezetőit; igen a számtalan ide vonatkozó feliratos köveket.

Ezen feliratok nyomán a mai napon ott áll a vélemény, hogy itt Róma nagyszerű aranybányászatot alapít, mi hetenként 2 mázsa 8 font arannyal szegényíté hegyeinket.**) E feliratok nyomán tudni akarják, hogy a főbányaigazgatóság,

a collegium Aurariorum, Fejérvártt vagy Zalathánán volt; hogy e hivatal élén egy procurator állott, s ennek felügyelete alatt állott a bányák közvetlen felügyelője a subprocurator. Ezek s több decuriok felügyelete alatt zsákmányoltatá Roma aranyhegyeinket.

A romai bányászat módszerét leírni nem tudjuk. Annyiről mindenesetre értesülve vagyunk, hogy Roma ide álladalmi foglyait, s azokat kárhoztatá, kik a keresztényvalláshoz hajlam miatt elítéltettek. Ad metalla damnari, rettenetes büntetése volt a romaiaknak. A szerencsétlen foglyot elkísérték ide neje s gyermekei, itt végbűsüt vettek, s soha se látták többé egymást. Poraik ott nyugosznak fenyves erdeink éjjelében. S képzelhetni számokat Polybius után, ki azt mondja, hogy egyedül a hispaniai bányákban 40.000 ily rab dolgozott, s mennyi izzadhatott itt, Róma főbányász helyén?

A puskapor nem léte miatt természetes, hogy azon bányászat a mostanitol igen sokat különbözött. Pliniusként igne et aceto rombolák hegyeinket; vagy is Liviusként ardentia saxa infuso aceto putrefaciebant. S miként a nyomokból még most is következtetni, látszik, hogy keményen tüzeltek az aranyeres kőszirtre, meiyeket miután izzásba hoztak, leöntöttek; s mikor így porhadóvá váltak, kalapácsokkal tördeléztek.

Az így nyert arany azután a Triumviri monetales című hivatal kezén olvasztásra jött; s azon minőségbe helyeztetett, hogy Romába inditódhatott.

Roma uralma 170 évre megbukott; de csak miután mintegy 20.000 mázsa aranyunkat elvivé. Utána ugy látszik bányáink egy ezredévet nyugodtak, legalább rendszeres bányászat nyomára nem akadunk a magyarok fellépteig.

Mikor a magyarok e földre léptek, ugy látszik, az aranyászat csak folyóink fővényében folyt. Az akkori aranyosást nem lehet a mostanihoz hasonlítani. A magyar dolgok legrégebbi történésze, Anonymus, beszélvén Erdély elfog-

*) Herodotus. Libro IV.

**) Hene's Beyträge zur Dacischen Geschichte 92. lap.

lalása történelét, az Erdélyből megjövö kém szájába adja, mikép folyóinkban aranyat szednek, még pedig a legjobb aranyat. *a)* Turóczi, a reá következett történész, aranyunk dicséretét ismétli. *b)* Bonfin ugyancsak a XV. század történésze még mind csak folyóink aranyáról emlékezik, emlegetvén, mikép néha másfél fontos darabokat mosnak ki. *c)*

Azonban már a magyar királyok alatt az aranymosás mellett, a bányászatot is virágzásnak látjuk indulva. A XII. század közepén Radnához, s hihetőleg más helyekre is szászokat telepítenek királyaink; legalább a VIII. század közepén a tatárok egy roppant bányavárost dultak fel Radnában. *d)*

A törvényhozás is kezd ide terjeszkedni. Sigmund és Robert Károly a bányászat, s főleg a bányákróli álladalmi illetéket az $\frac{1}{10}$ részben megállapítják. *e)* I. Lajos Zalathnát 1357-ből azon bányavárosi kiváltsággal látja el, melylyel a több bányavárosok is birnak. *f)* Abrudbánya már virágzott. Offenbányán ma is látszanak 36 kohó helyei, melyekkel a XV. században birt. Általában már a XVI. századig az erdélyi bányászat szép kezelésnek örvendett.

E bányák egyelőre igen gazdagon fizethetnek, nagy darabokban oszták a terméсарыat. Így látjuk a XVI. századból, mikép Oláh Miklós, esztergomi érsek írja, hogy egy bányász Abrudbányán 1600 darab arany értékű szabad aranyat talál. Így látjuk azon század végéről, 1591-ről, mikép egy más 800 arany érot talál, mit aztán Báthori Sigmund fejedelem Hebruria herczegének küld. *g)*

A nemzeti fejedelmek alatt a bányászat tovább emelkedett. Legbuzgóbb kezeletői Báthori Kristóf, Bethlen Gábor s Rákóczi Györgyék. A törvényhozás sem feledkezett el; az akkori bányászat jogi államát az Approbatában letéve látjuk. *h)* De jött a II. Rákóczi ellen küldött török-tatár sereg, mi a bányavárosokat feldulja, leégeti, s a bányászatot egyidőre megakasztja.

Azonban fellépett az osztrák kormány. A bányászat felett új korszakot nyitja, új rend és módszert hozza bé. A Maximilián által Magyarhonba alkalmazott bányászati szabályokat az 1747

- a)* Anonymus Belae Regis Notar. Cap. XXV.
b) Thurocz Chronic. Ungar. Part. II. Cap. 29.
c) Bonfin Decad I. Libro I.
d) Rogerii Carmen Miserab. Cap. XX.
e) Sigismundi III. Decr. 13. Robert k. 34.
f) Fridvalszki Mineralog. 70—71.
g) Wolfg. Bethlen Histor. Libro VII.
h) Approbat. Constitut. II. 9.

dieta Erdélyre is elfogadta. A kormány kohókat állított, hogy az egyeseket segedelmezze. A bányák nagy részét megbagya ugyan a magánosok birtokában, de befolyását rájuk kiterjeszteni igyekezett, menyinyiben az úgy nevezett directios bányáknál kedvezményeket biztosított. Zalathnát ismét központtá emelé. Szóval mindent elkövetett, hogy minél több arany nyeressék. S ezen szabályszerűbb kezelés eredménye a lett, hogy az aranyváltás, mi 1710-ben 13.000 nehezék volt, időnként haladva, 1830-ban már 135.000 nehezékre emelkedett, vagy is $1\frac{1}{2}$ mázsáról 1842-ig 18 mázsára. *a)* Kővári L.

Az arabok elvei a lovaglás és lóvali bánás körül.

A valódi lovas keveset egyék, főleg keveset igyék. Ha nem tudja a szömjuságot kiállani, soha sem lesz valódi harczi. Vásárolj jó lovat; ha üzöl vele, eléred ellenséged, ha téged üznek, hamar eltünhetsz szem elől. A hegyek lova jobb a térségekenél, s ez annál, mely mocsárok közt termett, s mely csak podgyászlónak való. Ismerd meg jól a vett lovat; adj neki lassanként anynyi árpát, mig eltalálad étvágya mértékét. A jó lovasnak ép oly jól kell ismerni a lovának szükségés árpaadagot, mint a puszkájába kellett löpormenyenyiséget. Ne türd, hogy a lovadnak szánt szénára kutya vagy szamar heveredjék.

A prophéta azt mondta: minden árpaszem, melyet lovatoknak adtok, ugyanannyi bocsánatot szerez a tulvilágon. Adjatok lovatoknak árpát, nélkülözsetek, csakhogy annál több árpát adhassatok neki; — s Sidi- Hamed- Ben- Yussuff hozzá tevő: Ha nem láttam volna: hogy a lovat ló szüli, azt hinném, hogy az árpa teszi ezt, Ő mondja továbbá: A sarkantyunál az árpa ér többet.

Lovadat naponként csak egyszer itasd, délután egy-két órakor; s csak este, napnyugtakor adj neki árpát; — ez igen jó hadiszokás s ezáltal a ló húsa szilárd lesz. A kövér lovat, hogy a harczi fáradságait kiállja, erős mozgás által tedd soványnyá, nem pedig az által, hogy ételét elhuzd. Ne hagyd, hogy lovad oly lovak mellett álljon, melyek árpát esznek, a nélkül hogy neki is adnál. Soha se itasd meg lovadat árpaétetés után, mert megölöd: az árpa meggyilkolja. Soha se itasd meg lovadat sebess lovaglás után: a víz megöli. Vagy legalább a zablával engedd enni és inni.

- a)* Az erdélyi bányászat ismertetése Szentkirályitól. — I. 42—51 l.

Felülésnél s leszállás előtt nem szabad a lovat nagyon gyors futásra ösztönözni, ha a szűkség nem kényszerít, sőt lépésben kell tartani. Ha hosszú lovaglást kell tenned, megállapodással pihentetni kell a lovat, hogy lélekzetet vegyen. Ismételd ezt, míg háromszor megizzadt s megszáradt. Engedd vizelni, kantározd fel s tégy a mit akarsz vele, nem fog soha cserben hagyni. Ha menés közben heves szél fú, igyekezzél, ha lehet, lovatat úgy vezetni, hogy attól megkíméld, — sok betegségtől kíméled meg ez által.

Ha vágatsz s üldöznek, ne ingereld lovat, sőt nyugtasd meg; önmagától is fel fog ingerlődni. Ha ellenséget üzöl, s az lovat nagyon hajtja, tartsd vissza a tiédet s el fogod bizonynyal érni. Ha hegyen vagy keskeny úton hosszszas útat tész s térre értél, engedd, hogy loval magát kifussa.

Azon lovas, ki lovat nem tudja lépésben tartani, nyomorult, s ki nem engedi vizelni, vétket követ el. Ha harczban vagy vadászaton folyón usztatsz át, engedd, hogy lovad a zablával hét-nyolcz kortyot igyék; ez nem árt, sőt erősíti a futásra. Hosszu és gyors lovaglás után vagy nyergeld le rögtön, önts hideg vizet hátára s kéznél fogva gondosan vezesd alá s fel vagy hagy nyergelve, míg megszárad s árpát evett. E kettő közt nincs közép mód.

Ha téli időben eső és hidegben hosszszas utazás után végre sátródhoz értél, takard bé lovat gondosan, adj neki pergelt árpát és meleg tejet, de ne engedd egész nap inni. Ha lovaglás közben, mikor élet-halál forog koczán, észreveszed, hogy lovad mindjárt oda lesz, vedd le, ha bár egy pillanatra is, zaboláját, s hátuljába adj oly erős sarkantyudöfést, hogy vérezzék; ekkor vizelni fog s még megmenthet. Ha hosszszu lovaglás után tudni akarod, mennyi erővel bír még lovad, szállj le s farkánál fogva húzd minden erődből hátra; ha ingadozás nélkül ellent áll, úgy bizhatol benne.

Vizenyös szántóföld megjavítása ángolosan.

A földmivelésnek Anglia legtöbb vidékeini tökéletessége, és az újabb időkben abból vett nagy jövedelem szoros összefüggésben áll azon földjavítási móddal, melynek célja az, hogy a földet földalatti lecsapolás által szárazzá lehessen tenni.

Minden a ki gazdaságot üz tudja, hogy sokszor igen keveset terem azon föld is, mely

alkatrészeinél fogva termékeny, s a természet által képesítve van a leggazdagabb aratás megadására is, mert vizenyös, és e miatt a növény nevelésére különben kedvező tulajdonságait elveszti. A növény ily körülmények közt szenved, vagy éppen ki is vesz; részint azért, mivel a víz szerfeletti felszívását nem bírja meg, részint azért, mivel a föld, melyben nő, igen hideg arra, hogy benne erős gyökeret verhessen. Minekutána a földmivelést nagyobb szorgalommal és több megfontolással kezdték üzni, arra kellett törekedni a gazdának, hogy ezen bajon segítsen. Legelőbb szabad sánczokba kezdték venni a vizet, (mint ez mi nálunk is történni szokott) de úgy találták, hogy ez által meglehet ugyan menteni a földet a teljes elposványosodástól, de lényegesen megjavítani nem. E mellett a sánczolások sok helyet elfoglaltak, s a mívelést bajossá és drágává tették. Ugyanazért más bánásmódhoz kezdtek, t. i. sok sánczot ástak a vizenyös és forrásos helyen, a sánczok fenekét megtöltötték ágboggal, vagy kövel, erre gypet, mohát vagy szalmát tettek, hogy a föld belé ne sülyedjen, s aztán a sánczokat ismét behúzták. Ezekből olyan földalatti csatornácskák lettek, melyeken a víz a föld alatt elszivárgott, s a mívelést még sem akadályozták. De mégis minden hasznossága mellett sem lett közönséges ezen bánásmód, mert egyfelől csakugyan költséges volt, más felől a tapasztalás megmutatta, hogy az ilyen vízlecsapolás hatása nem sokáig tartott. Így állott ezen dolog Angliában mintegy a mult tized elejéig, a mikor azon gondolatra jöttek, hogy a viznek a sánczokból leszivárgását eszközöljék olyan csatornákon, a melyek agyagból készült égetett csökből legyenek összerakva, mert ezek nem dugulnának bé oly hamar, tartósabbak s még is olcsóbbak lennének. A próbatételek oly igen jól sikerültek, hogy a nyereséges javításra figyelmező angol gazdák közt rövid időn elterjedt és közönséges lett. Ezen fontos tárgyat az angolok folytonos figyelemmel kísérvén, és avval különböző helyeken különböző körülmények közt foglalkozván, alaposabb ismeretekhez is jutottak benne, a minek következése lett a vizenyös föld kiszáraztása módja tökéletesítése.

Ezen kiszáraztás mód nevezete Angliában: thorough draining, minekutána Németországba is már áthatott, ott így nevezték: drainage.

Ennek haszna igen egyszerűleg kitünik már csak azon körülményből is, hogy a vizenyös föld általa porhanyóvá válik, s így mesterség által megkapja azon tulajdonságot, melylyel a leg-

termékenyebb föld bir. Az így javított föld nem iszsza bé egyszerre a vizet, mint a porondos és homokos föld, hanem megtartja kellő nyirkosságát, s csak a felesleges víz csapolódik le. Azon eresedés, melyet a föld ezen bánás mód által kap, hasznára válik annak szárazság idején is, mert ezen erek egyfelől előmozdítják a nedvességnek a föld alsóbb rétegeiből felszívargását, más felől alkalmassá teszik a földszínt arra, hogy a levegőből is nedvességet szívasson. Egyelőbb tartottak attól, hogy ezen kiszáraztatás által a föld felette igen ki fogna száradni, de ezen aggodalom is elenyészett, mert a tapasztalás békonyította, hogy az ily földbe a növény nem szenved sem nedves sem száraz időben annyit, mint az olyanban, a mely nincs ezen javítás alá, hanem éppen úgy diszlik mint a természet által legjobbá alkotott földben.

Ezen kiszáraztatás hatása módja különböző azon körülményekhez képest, a melyek a föld vizenyösségét okozzák. A hol a föld alsó rétegeiben források fakadnak, a melyekből seppedékek lesznek, ott ezen föld alatti csatornák vagy egészen felfogják a forrásokból fakadó vizet, vagy a víz állást oly mélyen sülyeszti, hogy az a föld színének nem árthat; a hol pedig a vizenyösséget a sziváj agyag okozza, úgy megváltozik az agyag természete, hogy a víz átszűrődhetik rajta. És ez nem annyira megfoghatatlan dolog, mint a hogy némelyek gondolják. Ha az ember jól öszszegyurt sziváj agyagból egy csészét csinál, s abba vizet tölt, a víz el fog belőle gőzölni, de nem szivárog keresztül rajta: de ha ezen csészét előbb kiteszi a levegőre, s miután kiszáradásnak indult, azután tölti meg vízzel, tapasztalni fogja, hogy a víz keresztül foly rajta, minthogy a csésze a levegőn megrepedezett.

A vizenyős agyagföld a kiszáratás előtt olyan mint ezen csésze a levegőre tétel előtt, a kiszáraztatás után pedig olyan, mint a megrepedezett csésze. A levegő a földalatti csatornákból felhat a földre, s abban ereket, repedezéseket és hasadozásokat okoz, a melyeken a víz a földszínéről alá szivároghat.

Ezen kiszáraztatás eszközlődik több mellék és egy fősáncz által, amazokon ebbe szivárog a víz s ezen elfoly; amazok fedettek, ez fedetlen.

A mellék sánczokat párhuzamosan kell ásni, s ha különös körülmények nem állnak ellent, egyenesen kell azokat arra vinni, a merre a kiszáraztatandó hely legnagyobb esése van, mert tapasztalás szerint így inkább elérődik a cél, mintha a helyesésének rézsutos vonalban mennének.

A mellék sánczok mélységének lenni kell három lábnyinak, sőt a hol a föld nagyon vizenyős négy lábnyinak is. Tapasztalás szerint ennél kevesebb mélységű sánczok nem felelnek meg a célnak, a nagyobb mélységűekre teendő költség pedig felemésztené az általok szerzendő hasznot.

Hogy a mellék sánczokat mennyi távolságra kelljen egymástól ásni, az a föld inkább vagy kevésbé vizenyösségétől függ; ha a föld nagy mértékben vizenyős, akkor szükséges, hogy ne legyenek 25 lábnaál nagyobb távolságra ásva, ha pedig nem oly nagyon az, akkor állhatnak 40 lábnyira is egymástól. Angliában rendszerint 30 lábnyira álnak, s ilyenkor $3\frac{1}{2}$ lábnyi mélységre.

Az esés mentől nagyobb annál jobb. A mellék sánczokban minden 100 lábnyi távolságra lenni kell 3 hüvelyknek, s ha pusztá szemmel nem lehet kivenni, vízmértéket kell alkalmazni. Egyébiránt a sáncz fenekén ásás közben folydogáló víz megmutatja, ha az esés után menyen-e a munka.

Angliában ezen sánczokba agyagból csinált és kiégetett csöket helyeznek bé, s a víz azokba szét és azokon foly el. Régebben cserepekkel eszközölték ezt, oly móddal, hogy alól lapos cserepeket tettek, s azokra kupásokat borongattak, de az előbbi mód czélszerűbb lévén, most mind azt követik. A mellék sánczokba tenni szokott csök belső világa $1\frac{1}{4}$, — $2\frac{1}{4}$ hüvelyknyi, a fősánczba tenni szokotté pedig 3—4. Azonban mentől vizenyösebb a hely, annál tágosabb csökre van szükség. A sánczok kezdeténél egy darabig szükebbeket, azon túl mind tágosabbakat szoktak rakni, és a fősánczba kettőt is egymás mellé.

A csöket mentől szorossabban kell egymás végtibe rakni, hogy a föld ne mehessen beléjük. A tapasztalás azt tanítja, hogy bár mily szorosan öszszerakassanak is, még is marad köztük annyit hézag, hogy a fölőleges víz beléjük szállhasson. Szokták azt is tenni, hogy a hol minden két cső vége öszszeér, ott azoknak végeit egy egy 3 hüvelyknyi hoszsú tágosabbacska csöbe dugják, hogy a két cső végénél maradó hézagokon annál inkább ne menyen bé a föld, és a sáncz bétöltésekor a csök annál inkább ne mozduljanak el helyökből.

A csök hoszsza 12—14 hüvelyknyi, s ezek készítésére sajátserü gépek vannak, — egy gőzgép naponta 10—12000-et állit elő.

Minthogy Angliában a szántók közönségesen vizesek, ezen kiszáraztatási mód ottan nagyon elterjedt. Minálunk is lehetne azt sok helyt alkalmazni haszonnal.

HIRFÜZÉR.

— A Pestről Temesvárra vezető telegraph-vonal anynyira elkészült, hogy tán a jövő hónapban már használni lehet.

— Mult évben Magyarországon és Galicziában kísérletek tettek a marhákat a ragály-anyagával beoltani, s mint a következés mutatja, nem siker nélkül, mert a beoltott állatok, bárha a betegség által meglepettekkkel érintkezésbe jöttek, egészségesek maradtak.

— Az egykori földesurak — hir szerint — az új községrend által lényeges kedvezményekben fognak részesítettetni. A nagy földbirtok a községből ki fog szakasztatni, s a birtokos vagy önállóan marad az első bíróságu hatóságoknak alárendelve, vagy pedig több nagy birtokossal egyesülhet, kik együtt egy község-complexumot képeznek. Az uradalmi jószág elnevezése a parasztbirtokok ellenében megmarad. Az uradalom tulajdonosa lényegben körülbelül ugyanazon jogokkal bír, mikkel a község előljárója, s kerületi tanácskozásokhoz stb. meg fog hivatni. Joga lesz külön hivatalnokot tartani, ki őt teljhatalommal minden ügyeiben képviselje. A birtokos ha nemes ember, még azon előjoggal is bír, mit ezeknek a tervezett szabályzat biztosítand.

M. H.

— A m. kereskedelmi ministerium 34,000 ftot utalványozott azon czélra, hogy a kikötő-építési munkálatok Fiumében gyorsítottassanak.

— A régi államadósság 240-dik sorshuzása november 2-kán lesz.

— Szász- és Poroszországból az idén több ügynök jött az austriai birodalom bortermő helyeire bort vásárolni.

— Az ismert borgói papirgyár haszonbérleje több brassói kereskedővel egyesült erőműbeli-papirgyár állítására. Az engedély megnyerése s szükséges gépek szerzése végett a lépések már megtétetvék.

— Egy bécsi szabómester a szabómesterség emelése végett 10, 6 és 4 darab aranyat tűzött ki annak, ki a legjobb téli kabátot, nadrágot és mellényt készíti.

— A bécsi pénzverő házában minden gép a régi érezpénznek új alakba állításán dolgozik. Az új egész és féltalérok nagyságra nézt a régiekhez szinte hasonlóak, ellenben a huszasok jóval kisebbek. Ennek oka az, mert a tallérok vegyítékében ez előtt is kevesebb réz volt, s mint-hogy most a huszasok ép oly jó ezüstből készülnek, tehát azoknak kisebbeknek kell lenni.

— A pesti Józsefkülvárosban nagyszerű szesz- és préselt élesztőgyár épült gőzerőre,

mely 36 foku szeszt készít kalaposok és asztalosok számára. A gépeket Bécsben készítették ugyan, de mesterök magyar születésű. A gyár naponként előállít 25 akó szeszt és 8 mázsa élesztőt.

— Pesten Lukács László nyomdájában gőzsajtó működik. Erdély s Magyarországon eddig ez az első.

— Hirszerént a papirbéllyegre nézt némi változtatások indítványoztattak. Az új bélyeg igen csinosan s mesterségesen készítettnek s az ivnek nem közepére, hanem bal oldalára jőne.

— A Ferencz- és Bega-csatornán a szabályozási munkálatok az idén 150,000 pftba kerültek.

— A szolnok-debreczeni vaspályavonalon, Debreczenhez közel a negyedik építési osztályban a földhányások f. hó 4-kén Ő Felsége névnapján megkezdettek.

— Aradon nem rég egy igen czélszerű fűrészelőgép állítottatott fel.

— A fegyverlevél-dijakból az idén egész Erdélyben bejött 14,434 ft, melyből az elemi csapások által károsult lakosság közt kiosztatott 12,544 ft. — a többi 1890 ft jövő szükségre van fenntartva.

— A bukovinai kereskedelmi és iparkamara felsőbb helyre akar folyamodni a végett, hogy Gallicziában és Bukovinában a pálinkának gabonából főzése tiltassék meg, minthogy a miatt emelkedik naponként az emberi táplálatra szükséges gabona ára.

— A keresk. és bányaugyministeriumok a birodalmi összes bányák felőli statistika szerkesztését megrendelték, melyből a bányamivelés állása teljesen látható legyen. A bányabirtokosok már felszólították a szükséges adatok benyújtására.

— A kereskedelmi ministerium kiadta a végrehajtási szabályzatot is, mely az aug. 15-kei szabadalom-törvényt illeti, s mely tárgyazza a hatóságok eljárását a szabadalmakérti kérvények beadása, a ministeriumhozi felterjesztése s a levéltárba iktatása körül. A ministerium a szabadalmak vizsgálatánál szakértők tanácsát fogja meghallgatni.

— A kereskedelmi ministerium statistikai kimutatást készített a birodalomban használatban lévő összes gőzgépekről, nem különben a használt és nem használt vizekről.

— Brassóban egy iparmű- s terménycsarnok építése van indítványozva. E csarnok czélja volna kiállítási helyül szolgálni ottani készítményeknek.

— Legolcsóbb a kenyér jelenleg Oláhor-

számban, hol $2\frac{1}{4}$ font fejtér kenyér ára 4 kr., — a feketének pedig 3 kr.

— A járásfonökségek az egész birodalomban utasítást kaptak, hogy azon községekkel, hol az aratás rosszul ütött ki, öszszeköttetésbe tegyék magokat, a végre, hogy ha a télen azon községekben inség támadna, gyámolítás és előlegezések iránt javaslatot tehessenek.

— A moldovai kormány Oknától Adzsutig fa-sin-pályát szándékszik építtetni, melynek egyelőre azon célja lesz, hogy rajta az oknai sóbányákból a sót a Szeret vizéig szállítsák, melyen aztán hajók által Galatzra vitetik. E célra a francia consul közbenjárására egy francia mérnökkel szerződés kötött, ki két segéddel néhány nap előtt Jassyba megérkezett. A kormány terve az, hogy e pályát, melyen nem gőz, hanem lőerő fog használtatni, a Szereth jobb partján tovább folytassa egész Romanig, hogy az élelmi szereket Galatzba könnyebben lehessen szállítani. Reménylik, hogy a csaknem lapályos vidék kevés akadályt fog nyújtani s az egész pálya kevésbe kerülend. Ez utolsót amerikai módra úgy akarják készíttetni, hogy a szekerek kemény fából készült rovathan fusanak, melynek nagyobb tartósságot s ellenállást az által akarnak adni, hogy fővényt eresztenek belé. A Triester Ztg. erre megjegyzi, miszerint a kormánynak kétségtelenül több hasznára volna, ha e pálya helyett, melynek már előre is általában rossz véget jósolnak, az austriai mérnök által épített országutakat kijavíttatná s egymással öszszeköttetésbe hozná.

ELEGYTÁR.

Méh-étetés. Azt hisszük, nem cselekszünk kedvetlen dolgot a méhtartó gazdáknak, ha megtanítjuk őket, hogy miként lehet a méheket tavasszal, mikor még semmi élelmet nem kapnak, kevés eledellel eltartani. Mikor az ember a méheket tavasszal kiteszi, s már járni kezdenek, a mezőn még nem kapnak tápszert, hosszú faválucskákba rozs-lisztet kell elejökbe tenni, a méhek mind reászállnak, s megrakodva liszttel térnek vissza a kasba. Szép napon kimondhatlan szorgalommal hordják ezen lisztet, anynyival inkább, hogy nem csak jobb eledelül szolgál nekik, mint a kasban sokszor megpe-nészedett méz, hanem egyszersmind a kötéshez megkivántató anyagot is feltalálják benne. Ez által hamarabb kotelhatnak, költhetnek s rajozhatnak. Ezen étetést addig kell folytatni, míg e méhek magoktól megszűnnek a lisztre menni,

minthogy már a mezőkön elég tápszert kapnak, rendszeren 8—10 napig; egy kasra elég két font liszt. S mivel a méhek ezen idő tájban szomjuhoznak, hasonló válucskákba gyalult forgácsot kell tenni, s azt mézes vízzel megöntözni, azonnal megérzik és reászállnak.

Colloidium (egy orvosi szer). Bási tárnár Schönbein feltalálván a löpamutot, azt aetherben felolvasztván, orvosi használatra fordította „Schönbeinischer Liqueur“ (liquor sulphureo aethereus contingens) név alatt. Ma közönségesen Colloidiumnak nevezik. Feltalálása óta már több év telt el, s az első években még csak technikai célokra használták, de később mind inkább inkább megismerték, és sokoldalú haszná, s könnyen használhatósága miatt oly orvosszerré vált, a melyet minden háznál tartani kellene. Ezért nem fog ártani ha annak főbb tulajdonságait, használása módját, és azon eseteket, a melyekben azt főképp használni lehet, itten leírjuk.

A colloidiumot jól bédugott üvegben kell tartani, mert hamar elgőzölög. Egy kis ecsettel kell reá dörgölni azon helyre, melyet vele bé akarunk kenni, de akkor vigyázni kell, hogy az ecset bémártásakor az üveget ismét hamar jól bédugjuk, és az ecsettel is az illető helyet hamar békenjük, jó lesz tehát ha ilyenkor két személy viszi véghez e munkát.

A colloidium néhány perc alatt olyan bébőrödést csinál, a melyet sem a levegő sem a víz nem hat át, s ha ugyanazon egy helyt többször kenjük bé vele, a bőr körül öszszehúzódik. Az aether elgőzölögése hideget szül, s a békent rész rövid ideig sokkal hidegebb lesz, a minek a gyógyulásra némely esetekben nagy befolyása van. Az elgőzölögés oly hamar történik, hogy a bébőrödés néhány perc alatt véghezmenyen.

A colloidiumot használni lehet mindazon esetekben, a melyekben a levegő elzárása szükséges, és a testnek valamely részére mesterséges bőrt kell húzni, következőleg minden esetben, a melyben különben az úgy nevezett angol flastromot szokták használni. p. o. ha az ember a bőrt elsurolja akár hol a testen, főképp az arczáján, használni lehet minden egyszerű sebre a szempillán, ajakakon, orron, nyakon stb. mikor az ember keze s ajaka megrepedezik, mikor a mosónék kezeiket elmosás, a mi nagyon éles fájdalmat okoz, de a colloidiummal másodszori békenés után anynyira elmúlik, hogy viszont dolgozhatnak vele.

A gyaloglásban kisebzett lábot reggelre meg-

gy
vé
co
sz
gy
mi
bé
nik
jáb
Na
ler
bé
érj

16
du
he
lez
vit
mé
tés
röl
az
csa
ve
utá
mé
leh
tav
má
fel
sila
Ke
ség
ros
Bár
egé
és

Kol
Zila
N.
K. I

gyógyítja. A vérszipó csipését béhegesztvén a vérfolyást megállítja. A fogfájást, ha az ember collodiummal békeni a fog udvát, azonnal megszünteti. A csecs-bimbó meghasadozását meggyógyítja. Az égés által okozott sebet, és fagyás miatt megdagadt vagy gyuladásba jött tagokat bé kell vele kenni, a fájdalom azonnal megszűnik, a seb meggyógyul, a daganat elmulik. Napjában kétszer kell vele békenni a fájós részt. Nagy hidegben előre is jó óvszer a fagyás ellen, ha az ember kezét, lábát, orrát, fülét vele békeni. Vigyázni kell, hogy gyertya hozzá ne érjen, mert mivel lőpamutból van, gyulékony.

GAZDASÁGI LEVELEK.

Nagy-Léta (Bihar) octob. 8. Még május 16-kán Érmelléken nem minden szőlőtöke indult meg, s hinni kezdtük, hogy jó bort lehetetlen lesz ezidén szürnünk, de most az ellenkezőt kell tapasztalnunk, mert az időjárás oda vitte a szőlőt, hogy középszerűnél jobb bort reménylünk. Sok nem lesz. — A tavaszon őszi vetéseink oly silányak voltak, miként sok területről a magot sem reményeltük vissza kaphatni, azonban, kellő időben megjövén az eső, nemcsak középszerűnél többet, hanem szemére nézve nehéz és egészséges termést is kaptunk, miután virágában eső nem érte. — Kikelt tengerit még május 13-án nem lehetett látni, még is alig lehet jobb termésre emlékezni. Az árpa és zab tavasszal szépen mutatkozott, hanem egy dér május 9-én annyira megsanyarította, hogy több fel nem vehette magát, miszerint az árpa nagyon silány, a zab pedig alig adta meg a magvát. Kender bőven termett; széna és sarju szinte bőséges, és jó. Repcze-vetésünkben, kivált a sorosban, igen sok kárt tettek a hernyók (czinkó.) Bárányaink rothadásban szenvedtek, a nagyja egészséges. Szarhas marháink és sertésünk láb- és szájfájásban szenvedtek. Végre mindennapi

sohajunk: tagosítás és tagosítás!!!
jőjjön el a te országod. . . . id. I. J. M. G.

Szeben septemb. közepén. A házi állatok egészségi állapotja Erdélyben a mult hónapban általában kedvező volt. A hatóságokhoz sem marhadög-, sem más veszélyes járványról jelentés nem érkezett, noha e tekintetben élénk figyelem nem hiányzott. Igaz ugyan, hogy a szebeni vidékben három helyen a lovak körül a taknyosság, és egy helyen a lépgyuladás ragályos alakban mutatkozott, az első veszélynélküli, az utolsó halálos kimenetellel, de e bajok inkább tulajdonos kifárasztás, rossz gondozás és táplálásból látszanak eredni. A száj- és körömfájás a szarvasmarháknál s a taknyosság a lovaknál a rettegi vidék némely helyein csak egyes esetekben jött elő.

Jassyból jött hivatalos tudósítás szerint Moldova néhány helységeiben a marhadög újból kiütött. Nehogy e baj Erdélybe is átjőjön, a Moldovából Erdélybe hajtott marhákra nézt eddig fenállott 10 napi vesztegидő 20 napra emeltetett. Mi a marhabőröket s más hasonlót illet, ezeket csak szabályszerű tisztítás után lehet a határszállón behozni.

— Gallicziából írják: hogy bárha az aratásnak mindenütt vége van, a gabonaárak teljességgel nem szállanak. A termés rosszabb volt, mint minőt vártak. A pityókavész az idén nem mutatkozott, s most sokan igen sajnálják, hogy attóli félelmökben igen keveset ültettek.

— Aradon a szüret e hó elején kezdődött, s bár az idej terméstől többet remélltek, mint a tavalyitól, az esözések e reményt megczáfolni látszanak. A törökbúza-termés kielégítő, de arra igen magas; köble 12 vft; széna hasonlólag sok termett, de arra ennek is felhagott, úgy hogy mi az előtt 5 pft volt, most már 12 pft. A rozsnak köble 12 vft, mit különösen a sok pálinkafőzőgép okoz. Tuzifa 12 pft.

— Szebenből kielégítő bortermésről irnak.

A kolozsvári keresk. s iparkamara befolyása mellett szerkeszti Berde Áron tanár.

PIACZI ÁRJEGY:

	Erdélyi köből.		Búza.		Elegyb.		Rozs.		Arpa.		Zab.		Törökbúza.		Hús.	Gyertya.
	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	kr.	kr.
Kolozsvár oct. 14-kén	12	40	10	40	9	—	—	—	—	—	4	—	9	20	15 $\frac{1}{2}$	52 $\frac{1}{2}$
Zilah octob. 16-kán	16	—	12	—	10	—	—	—	—	—	3	30	8	—	13 $\frac{1}{2}$	—
N. Várad octob. 13-án	11	15	9	22	8	37	—	—	—	—	4	52	9	—	21	—
K. Fejérvár oct. 12-én	13	20	11	12	8	—	—	—	—	—	4	48	7	40	17	—

Bécs octob. 11. Agio: arany 23 $\frac{3}{8}$, ezüst: 15 $\frac{7}{8}$.

HIVATALOS HIRDETÉS.

Fel vagyunk hatalmazva a fegyverlevelekért f. év septemb. 1-ig ide befolyt pénzszegek elhelyezése felől következő hivatalos kútforrásból merített kimutatást közölni:

Díjak mellett kiadott fegyverlevelekért bejött, és pedig:

A szebeni és fogarasi vidékben	8570 ft.
A k. fejevári vidékben	1778 „
„ kolozsvári „	1508 „
„ rettegi „	1604 „
Az udvarhelyi „	974 „
Összesen	14,434 ft.

Ebből september végeig 1852. minden vidékben e célra felállított bizottmányok által a vizaradások miatt súlyosan szenvedett helységek legszegényebb károsult lakói közt, a kimutatott kár aránya s a károsultak szükségéhez mérve kiosztott:

A szebeni vidékben	6300 ft.
„ k. fejevári „	1540 „
„ kolozsvári „	1235 „
„ rettegi „	1414 „
az udvarhelyi „	400 „

A szebeni és fogarasi vidékben leégett Kertz, Rosnyó, Medgyes, Alsó-Utsa, Alsó-Árpás, Madéfalva, Pentak, Terpény, Doborba és Nagy-Apold helységek szerencsétlen lakosai közt szükségök rögtöni segítsére . . . . . 1000 ft.

A szebeni vidékben csaknem egészen elhamvadt Bendorf helység lakosai közt az idei vetésre gabonát vásárolani . . . . . 500 ft.

A rettegi vidékben pusztító tűz által károsult Bacza helység lakosai közt . . . 155 ft.
Tehát egészben kiadott 12,544 ft.

Az irt módon kiadott öszegeket a kimutatott bevételekből levonva, september végével marad még rendelkezés alatti összeg és pedig:

A szebeni vidékben	770 ft.
„ k. fejevári „	238 „
„ kolozsvári „	273 „
„ rettegi „	35 „
az udvarhelyi „	574 „

S így összesen 1890 ft. mely összeg az illető vidékben jövőre netalán előforduló szerencsétlenségek esetekor az ezek által okozott szükség pillanatnyi enyhítésére készen tartatik.

Szeben oct. 9-én 1852.

A katonai és polgári kormányzó Ő Magassága jóváhagyásával.

Balás, őrnagy.

MAGÁN-HIRDETÉSEK.

6. (3-3)
Ujonan rendezett Vas és fűszerkereskedés a FEKETE KÜTYÁHOZ.

Alólírtnak van szerencsése mély tisztelettel jelenteni a n. erdemű t. cz. közönségnek, miszerint néhai Nagy Alajosnak mtgs. Rác József ur házában lévő kereskedését átvéven, azt egészen újból rendezte. — Miután e kereskedés mindennemű vas, nürnbergi anyag, fűszer, festék, papír és írószer-árukkal a legjobban ellátva van, bátorodik azt a n. é. t. cz. közönségnek becses figyelmébe anynyival is inkább ajánlani, minthogy nevezett cikkekben készség és pontosság mellett a legjutányosb áron képes szolgálni. — Décs, oct. 9-én 1852.
Galgóczy Antal.

8.

Pálinkafőző üstök.

Két pálinkafőző hiba nélküli üst — egyik 46 vedres kigyós réz és uj, hozzá való vasabroncos hűtővel, ára 280 pft., a másik 34 vedres három csövű, vasabroncos hűtő-

vel együtt 160 pft. — eladó. — Bővebb tudósítást vehetni Tilsch könyvkereskedésében.

9.

A „NEMZETI KÖNYVTÁR“
11-ik, már megkezdett folyamára első előfizetési öszletet (5 forintot) elfogadja Tilsch János könyvkereskedése.

Együttal jelenti, hogy a t. cz. előfizetők füzeteiket a fenn irt könyvkereskedésből mindig átvehetnek. Az első évi folyam megjelent.

11.

HIRDETMÉNY.

Néhány nappal ezelőtt Szemüvegek és egyéb opticus készítmények tárgyában kiadott alázatos hirdelményünkre vonatkozva, bátorodunk e hirtlap útján is Bicsini urak fogadóiban, 13-ik szám alatti raktárunkról a közönséget a legillőbben tudósítani, és az ide mellékelt bizonyítványra egyúttal hivatkozni.

Waldstein Ferdinánd és társai,
szemüveggyártó Bajorországból.

BIZONYÍTVÁNY.

Waldstein Ferdinánd, Bajorországi Müncheni szemüveggyártó ur által megkérve arra, hogy szemüveg-gyűjteményét, és más opticus gyártmányait szigorán megvizsgáljam, és azoknak minőségéről neki igazságos bizonyítványt kiszolgáltassak: egy perczig sem késedezem, valódi meggyőződésemel oda kinyilatkoztatni, hogy Waldstein ur árucikkjei nemcsak művészi tekintetben a legtökéletesebb külföldi készítményekkel versenyeznek, de kiütően a szemészet és látta (optica) szabályai szerint levén alkotva — mindegyik szemüvegre szorult személyek — akár kurta-, akár meszszelátásnak — ajánlhatók.

Kolozsvárt oct. 21-én 1852.

Dr. Nagel Emil,
orvos- sebész-tudor, műtevő, szemész- és sebészet kolozsvári tanára.

El nem háríthatott akadályok miatt mai számunk csak egy iven jelenik meg; az elmaradt fél ivenet jövő számunkba kipótoljuk.

Nyomatott a rom. kath. lyc. könyvnyomó int. betüivel, kiadó TILSCH JÁNOS könyvtár.